

Zinema

Ametsen fabrika da zinema. Errealitate berriak sortzen dituen, berez dagoena kolore berriz margotzeko. Lodzek (Polonia) kolore bat badu, hori grisa da. Eta arimarik badu, hori zinema da. Milaka istorio, ilusio, gertakizun, amets irten dira bertako faktoriatik. Europako zinema harrobirik emankorrena azken mendeotan burumakur dabilen herrialde handi baten zauriak goxatzen ari da.

Testua eta argazkiak:

ION ANSA

Lodz Poloniako ametsen fabrika

POLONIA HOTZAREN ERDI-ERDIAN, Varsovia-tik ordu eta erdi exkaxera, lautada zabal batean galduta dagoen metropolia da Lodz. Kasualitatez bertaratu ez denak, ez du haren berri izango. Inork gutxi baitaki inon izan den judutar ghetto handiena hemengoan izan zela: II. Mundu Gerran 200.000 judutar desagerrarazi zituzten, hiriko biztanleen herena. Edo Artur Rubinstein piano-jotzailearen jaioterria dela. Edo Europako hiririk zinematografikoena dela.

Lodzera, baina, propio etorri beharra dago, erdi-erdian adina dagoelako bazterrean, zokoan; inork ez baitaiteke Europa zahar honen iragan hurbil beltza ezkutatu nahiko baligu bezala. Lodz, Poloniako bigarren hiri, hiri grisa, fabrika abandonatu, tranbia zahar, auzo proletario, eraikin komunista, zentro komertzial eta judutar jatetxe,

etengabeko aldaketa den Historiaren testigantza eta erakustoki birjina da.

XIX. mendearen amaieran enpresa-gizon judutar batzuek ehungintza fabrika erraldoiak eraikitzea erabaki zutenetik gaur egungo hiri dinamiko eta modernoraino, Europako historiaren aro guztiak bete-betean bizi izan ditu Lodzek: imajina daitezkeen konkista, gerra eta sistema ekonomiko guztiak tokatu zaizkio. Horietako batek, komunismoak, hiriaren ikur bihurtuko zen artea bultzatu zuen: zinema.

“Diren arte adierazpideetan garrantzitsuen da guretzat zinema” esan zuen Leninek. Jabetuta zegoen zinemak historia ez ezik, historiak zinema ere egiten zuela: zinemaren industria nazionalizatu eta ezagutzen dugun lehen zinema-eskola sortu zuen. Estatuaren kontrolpean, eskola sobietarrak Boltxebikeen ideiak sustatu zituen, eta irudien muntaiaren

bidez zinema lengoaia berri baterako bideak sortu zituzten, besteak beste, Sergei Eisenstein eta Dziga Vertov-en mailako maisu handiek. Historiako lehen ametsen fabrika izan zen.

Leninen ondorengo ilustreenak, Stalinek, Trotsky eta Leninen argazkiak manipulatu Photoshoparen aitzindari izan zenak, ondo aski zekien irudiaren eta muntaiaren garrantziaren berri. Bera izango da, ziurrenik, zinemagintzan inoiz gehien inplikatu den agintaria. Bere interes politikoen aldeko arma gisa, edo nahiago bada, etsaien aurkako tresna modura, zinemaren aldeko apustu garbia egin zuen. Ondoa atera zitzaion.

Nazismoaren aurkako gerla irabazita, Stalinismoa Europa Ekialdearen jabe egin zen. 1948an, aro horren une loriatsuenean, jaio zen Lodzko Zinema, Antzerki eta Telebista Eskola. Estatu sozialista berriak garbi zuen zinema lagungarri zela sozialismoa eraikitzeko, eta zentzu horretan oso eragingarria izan zen politika abiarazi zuen. Ametsen fabrika berria Lodzen ezartzea, Varsovian beharrean, erabaki tekniko hutsa izan zen: hiriburuaren berreraikitze lan ikusgarriak zirela-eta, ego-kiagotzat jo zuten Eskola beste norabait eramatea. Behin-behineko erabakia orain arteko bihurtu zen arte.

Honela, Lodz gerraosteko Poloniako erdigune kultural egin zelarik, zineman eta zinemaz bizi nahi zuten hainbat eta hainbat gazteren Meka izan zen. Erakarpen horrek bultzatuta, Roman Polanskik (*Rosemaryren haurtxoa* 1968, *Chinatown* 1974), 21 urte baino ez zituela, 50eko hamarkada erdialdera, hemen ekin zion ibilbide artistiko oparoari. Baina ez zen bakarra izan: Andrzej Wajda (*Katyn* 2008)

Hiriaren izena polonieraz "Butx" ahoskatzen da. Hortik datorkio "Hollylodz" ezizena, ezkerreko argazkiko plakan bezala, beste hainbat lekutan ikus daitekeena. Eskuineko argazkian berriz, Mariusz Wlodarski. Poloniar gazte honek Lodzko Zinema Eskolan ikasten du: "Nire bizitza zinemagintzari eman nahi niola ulertu nuenean, burutik ez zitzaidan Lodzko eskola ez zen beste aukerarik pasa".

eta Krzysztof Kieslowski (*Veronikaren bi bizitza* 1991, *Hiru kolore: urdina* 1993) moduko ikasleek nazioarteko sona lortu zuten. Gaur egun, sortu zenetik 60 pasa direla, New Yorketik Moskura mundu osoko ikasleak saiatzen dira sarbide froga gogorrek gainditzeko.

Lortu dutenetako bat da Mariusz Wlodarski (Starachowice, Polonia, 1980). "Nire bizitza zinemagintzari eman nahi niola ulertu nuenean, burutik ez zitzaidan Lodzko eskola ez zen beste aukerarik pasa. Ez nezakeen nire zinema karrera beste leku batean egitea imajina". Ez da txantxetan ari: Zinema Eskola benetako erreferentzia da ofizioa ikasi nahi dutenentzat, eta sona hori nazioartekoa bada ere, bertakoa ondo zaintzen badakite. Lodzko eskolan aritu nahi duenak poloniera ikasi behar baitu derrigor. Bertan ikasteak, ordainean, zinemagintzan jarduteko abiapuntu ezin hobe ematen die ikasleei. Suedian filmatutako lan bat bukatu berritan, "Eskolan ikasitakoari esker, Opus Film-en, Poloniako ekoiztetzerik garrantzitsuenean, nabil produktore lanetan" argitu digu Wlodarskik. Baina ez da erraza horra heltzea: "Eskola oso gogorra da, asko ikasi behar da, eta film txarrak egiten badituzu kaleratu egiten zaituzte". Hiri grisak harrapatuta dauka Wlodarski: "Lodz ez da munduko hiri politena, baina arima bete eta dinamikoa du. Eta hori biziki maite dut. Pentsa, ikasketak medio etorri nintzen, baina azkenean hemen bizitzea erabaki nuen".

Ez da hiriko fabrika huts eta kale ilunek maitemindu duten bakarra. David Lynch zinemagile estatubatuarra 2000n iritsi zen lehen aldiz Lodzera. *Mulholland Drive* (AEB, 2001) filmaren zuzendariak Camerimage zinema fes-

tibalean hartu zuen parte urte hartan. Hiria-
ren tetrikotasunak eta berezko atmosfera zinema-
tografikoak liluratuta, ez du hutsik egin orduz
geroztik. Bere *Inland Empire* (2006) filmak ber-
tan du abiapuntua eta sorrera. Fabryczna deri-
tizon tren geltoki zaharrean, Frank Gehry arki-
tekto entzutetsuarekin batera, udazken
honetan aurkeztu du kultur zentro erraldoia
egiteko proiektua: Lynchek hemen eraikiko
du, museo eta ekitaldietarako aretoen artean,
bere zinema estudio berria.

Lodzkek komunista du itxura eta zinemato-
grafikoa arima. Horregatik, bertan sortu ez
bazen ere, ez da harritzekoa Europa ekialde-
ko zinema festibalik handiena, Camerimage,
hiri honetan antolatzea. Eta kontraste zora-
garrian, komunismoaren harrotasunerako
eraikitako Antzoki Handian mendebaldeko
filmak txalotzen dituzte, eta arkitekto komu-
nistek errealismoaz diseinatutako Hotel Cen-
trum-en aurten, besteak beste, Bill Murrayk,
Terry Gilliamen, Carlos Saurak eta
David Lynchek hartu dute ostatu.

Hiria zeharkatzen duen Piotrkowska
kalea Europako kale komertzial
luzeena da, ia bost kilometroekin. Art
Nouveau eraikin, rock areto, markako
denda eta jatetxe moderno artean,
poloniar zinemagintzako izen handie-
nen izarrak daude lurrean txertatuta.
Lodz polonieraz “Butx” ahoskatzen da. Hor-
tik datorkio “Hollylodz” ezizena. Zinema
festibalak eta mendebaldeko izarren bisital-
dien jarioak itxura hori eman badiezaiokete
ere, ez dirudi Europa ekialde eta iparraldeko
eraginez hornitzen den zinemagintza izenda-
tzeko modu egokiena.

Azaleko distira horretatik pixka bat alden-
duta, eta hori Lodzen nahiko erraza da, altxor
xarmangarriekin topo egingo dugu: Kino
Polonia, Piotrkowska kalearen erdian dagoen
zinema areto bitxia; edo Charlie zinema, kale
kanto zaharkitu baten atzean kokatua,
komertzialtasunetik urrunen egon daitekeen

**Urte osoan
zinemarekin lotura
handia badu ere,
Lodzkek badu
urtero zita bat,
Camerimage
jaialdia, Europa
ekialdeko
zinemaren Meka
bihurtzen duena.**

**Bertakoa zaintzen
badakite Lodzen: Zinema
Eskolan estudiante izan
nahi duenak poloniera
ikasi behar du derrigor**

zinema etxea. Azken horretan, besteak beste,
Euskal Herriko gatazkaren gainean egindako
Tiro bat buruan (Jaime Rosales, 2008) filma
eman dute aurten. Eta denetan altxorrik han-
diena, Zinematografia Museoa. Eraikin pare-
gabe batean, Poloniar zinemaren historia,
zinemagintzaren historia alegia, ezagutzeko
aukera bikaina ematen duena. Zinema arnas-
ten da Lodzen. Zinemak arnasten du Lodz.

Baina ez zinemak bakarrik. Wlodarskiren
iritzira “Kultur mailan mugimendu ikaraga-
rria dago, eta horrek ezagutzen dudana hiririk
interesgarrienetakoa bihurtzen du”. Horren
froga da, Donostiarekin lehian, 2016ko
Europako Kultur Hiriburu izendatzeko hau-
tagai izatea. Zinemaren bi hiriburu. Bi amets-
gune. Amets egitea beharrezkoa baita erreali-
tatea koloreztatzeke. Errealitatea grisa
denean, batez ere.

Lodzko biztanleen ezkortasunerako joera
naturalak, dena den, izan du azkenaldian alda-
tzeko motiborik: Manufaktura zentro komer-
tzial erraldoia hiriaren berpiztearen ikur bihur-
tu da. Zentro komertziala baino gehiago
hiriaren baitako hiria da. Herritar gehienera
jaten ematen zuten ehun fabrika zaharberritu
eta pitxi arkitektoniko bihurtu dute. Zinemak,
jatetxeak, dendak... Familian jai-egunak pasa-
tzeko moduko lekua. Udar hondartza artifi-
zial bat jartzen dute, eta neguan izotz gainean
irrist egiteko pista. Eta tartean, neoliberalismo
basatienarekin elkarbizitzan, Arte moderno
museoa eta Hiriko Historiarena. Arte, histo-
ria eta kapitalismoa dena batera. Eta kale pare
bat harago auzune komunista, bere denda,
tranbia eta apartamentu komunistekin. Urruti-
ra joan gabe hilerri erraldoia, liturgia katoliko-
enak judutar enpresa-gizonen mauso-
leo ikaragarrien ondoan. Alde zahar
abandonatua, hiriaren erdian dagoen
miniaturazko aireportua eta gune ber-
deak nahi adina. Kontrastetik kontras-
tera, garai historiko, erlijio, sistema eko-
nomiko eta kultur identitate batetik
bestera tranbiaz bost minutuko bidea
baino ez dago.

Komunismoaren aztarna bazter guztietan
dago; hiritarren elkarrizketetan, esaterako.
Batzuk nostalgikoak dira, eta gazteek ez dute
atzera begiratu nahi. Kapitalismoa besarka-
tzen dute mendebaldeko bidezidor erraz-
gisa. Askatasunik ez dute eskatzen, edo hobe
esanda, askatasuna atzerria joatearekin iden-
tifikatzen dute. Historiak zigortua, konkisten
Guinness errekor beltzaren jabe, auto-estimua
zaurituta duen herrialdea da Polonia. Erreali-
tateak gristua. Baina izango da eta badago
baikortasunerako motiborik, gertatzen dena
gertatzen dela, datorrena datorrela, martxan
baitago ametsen fabrika. ■